

7/1831
71
3-

T.C
DIŐIŐLERİ BAKANLIĐI
Siyaset Planlama Genel M¼d¼rl¼Đ¼

SAYI
KONU

: SPGM/ 306-266
: Yazılı Soru Önergesi.

16 Nisan 2000
GOK ACILE/ACILE

T¼RKİYE B¼Y¼K MİLLET MECLİSİ BAŐKANLIĐINA

İlgi: 28 Nisan 2000 tarihli ve A.01.0.GNS.0.10.00.02-7/1831-5148/12310 sayılı yazıları.

Karaman Milletvekili Sayın Zeki Ünal'ın ilgi yazı ekinde kayıtlı soru önergelerinin yanıtları ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımla arz ederim.

1 Csm
Email CEM
Bakan

EK: Tk. (10 s.)

**KARAMAN MİLLETVEKİLİ SAYIN ZEKİ ÜNAL'IN
SAYIN BAKANIMIZA YÖNELTMİŞ OLDUĞU SORULAR VE YANITLARI**

SORU 1: Çeçenistan'ın Rusya'nın müdahalesinden önceki statüsü ne idi?

CEVAP 1: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin (SSCB) dağılmasına takaddüm eden dönemde, Rusya Federatif Cumhuriyeti bünyesinde yer alan Çeçen-İnguş Özerk Cumhuriyeti'nde 27 Ekim 1991 tarihinde yapılan ve Rusya içinde kalmayı tercih eden İnguşların boykot ettiği seçimler sonucunda iktidara gelen Dudayev'in liderliğindeki Çeçen milliyetçilerin hakim olduğu Çeçen Ulusal Kongresi'nin 1 Kasım 1991 tarihindeki toplantısında aldığı ve Rusya tarafından seçimlerin geçersizliği iddiasıyla tanınmayan bağımsızlık kararı, günümüze kadar devam eden "statü ihtilafı"nın başlangıcını oluşturmuştur.

1991 yılı sonunda SSCB'nin mevcudiyetinin sona ermesi ve RF'nin SSCB'nin halefi olarak bir uluslararası hukuk süjesi vasfıyla vücut bulmasını müteakip, statü konusunda Federal makamlar ile Çeçenistan arasındaki uzlaşmazlık devam etmiş ve bu meyanda Çeçenistan 31 Mart 1992 tarihinde RF'nin Cumhuriyetler ve diğer Federasyon süjeleriyle imzaladığı Federasyon Anlaşmasına Tataristan ile birlikte taraf olmamış ve bu surette birlik içinde yer almayan müstakil varlığını tescil ettirmek istediğini ortaya koymuşsa da, bağımsızlık mücadelesi Çeçenistan'ın içindeki muhalif güçlerle iktidardaki Dudayev yönetimi arasında cereyan eden çatışmaların gölgesinde kalmış ve Çeçenistan yönetimi Cumhuriyetin uluslararası hukuk süjeliği iddiasını destekleyecek otoriteyi ve yapılanmayı kurmakta karşılaştığı güçlükleri aşamarak, fiilen RF bünyesinde mevcudiyetini sürdürmüştür.

Diğer taraftan, RF merkezi makamları da 1991 yılında ilan edilen bağımsızlık statüsünün tek taraflı bir irade beyanı olduğunu ve vasfı itibarıyla uluslararası hukuk açısından bir sonuç doğurmayacağı yönündeki savlarını sürdürmüştür. Nitekim, 12 Aralık 1993 tarihinde Rusya'da yapılan referandum sonucunda kabul edilen yeni RF anayasasının 65. maddesinde RF'yi oluşturan Federasyon sujeleri arasında Çeçenistan Cumhuriyetine de yer verilmiştir. Keza mezkur anayasanın 66. maddesi Cumhuriyetlerin statüsünün RF anayasası ve ilgili cumhuriyetlerin anyasaları tarafından tanımlanacağını ve aynı maddenin 5.fıkrasında RF sujelerinin statülerinin merkezi makamlar ile sujelerin karşılıklı mutabakatı ile değişebileceğini hükme bağlamıştır.

Buna mukabil, Çeçenistan Cumhuriyeti bağımsızlık iddiasının tutarlı olabilmesi için, kendisine ait mülahazalarla, merkezi makamlarla Şubat 1994'te yetki bölümünü anlaşmasını imzalayan Tataristan'dan farklı bir tutum alarak, merkezi makamlarla yetki bölümünü anlaşması imzalamaktan imtina etmiştir.

11 Aralık 1994 tarihinde RF Federal kuvvetlerinin Çeçenistan'da anayasal düzeni ihya etmek şeklinde ortaya koydukları hedefi gerçekleştirmek üzere başlattığı askeri harekatı sona erdiren ateşkesi müteakip 31 Ağustos 1996 tarihinde Hasavyurt'ta imzalanan iki belgeden "RF ile Çeçenistan Cumhuriyeti Arasında Karşılıklı İlişkilerin Temellerini Belirleyen İlkeler" adlı belgenin Çeçenistan ile RF arasındaki karşılıklı ilişkilerin temeline, bir başka ifade ile statüye dair birinci maddesinde, bunun uluslararası hukukun genel kabul görmüş ilke ve normlarına uygun olarak 31 Aralık 2001 tarihine kadar imzalanacak bir anlaşmaya raptededilmesi hususundaki mutabakata işaret edilmiştir.

Mezkûr metnin ilgili maddesi filhakika Çeçen tarafının bidayetden beri savunduğu bağımsızlık idealiyle çelişkili bir durum yaratmamakla birlikte, bizatihi belgenin isimlendirilmesinde "ilkeler" sözcüğünün kullanılmasının, form açısından muğlak bir durum yarattığı ve statü konusunda siyasi mutabakata yönelik bir müzakere sürecinin ilk adımını teşkil ettiği şeklindeki yorumlamalara kapıyı açık tuttuğu da bir vaki'dir. Diğer taraftan belgede "statü" yerine "karşılıklı ilişkiler" deyiminin kullanılmış olmasının da günümüze kadar süregelen ve siyasi görüş açısına göre farklı yorumlara yol açan bir tartışmayı başlattığı da söylenebilir.

Diğer taraftan, Çeçen tarafı mezkûr belgenin ikinci maddesinde RF ve Çeçenistan Cumhuriyetleri devlet organları temsilcileri tarafından kurulacağı belirtilen ortak komisyonu eşitlik zemininde bir ilişkiye delalet eden bir hüküm olarak yorumlamış, buna mukabil merkezi makamlar ise sadece ileriye muzaf ilkeleri ortaya koyan belgenin bağımsızlığa giden yolu açmasının sözkonusu olamayacağını ve siyasi çözümün RF anayasasının ve RF'nin toprak bütünlüğü içinde aranması gerektiğini ileri sürmüştür.

31 Ağustos 1996 tarihinden itibaren Rus askerlerinin bölgeden tümüyle çekilmesinden sonraki dönemde de statü konusunda iki taraf arasındaki farklı yorumlar sürmüştür. Mashadov Ocak 1997'de yapılan seçimlerde Cumhurbaşkanı seçilmesini müteakip RF Federal Meclisine diğer Cumhuriyetlerin temsilcileri gibi katılmayarak RF'nin Çeçenistan üzerindeki egemenliğini tanımadığını göstermek istemiştir.

Rus ve Çeçen taraflarının temel tutumlarını koruyarak sürdürdükleri siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda normalizasyon görüşmeleri sonucunda Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı Yeltsin ile Çeçenistan Cumhurbaşkanı Mashadov arasında **"Barış ve Rusya Federasyonu ile Çeçen İçkerya Cumhuriyeti Arasındaki İlişkilerin İlkelerine Dair**

Andlaşma" 12 Mayıs 1997 günü Moskova'da imzalanmıştır. Çeçen tarafı toplam 10 satırdan oluşan belgeyi RF Federal Anayasasında bir idari birim olarak yer alan "Çeçen Cumhuriyeti" adıyla değil, bağımsızlık yanlılarının 1991 yılından beri kullanageldikleri **"Çeçen İçkerya Cumhuriyeti"** adına imzalamıştır. Andlaşma'da Çeçenistan'ın statüsüne açıkça değinilmemekle beraber, taraflar arasındaki ilişkilerin uluslararası hukukun ilke ve normlarına uygun olarak yürütüleceği ve ikili ilişkilerin anlaşmalar akdedilmesi suretiyle sürdürüleceği hususlarına da yer verilmiştir. Belgede taraflar ayrıca, anlaşmazlıkların halinde kuvvete başvurmayacaklarını beyan etmişlerdir.

Çeçen tarafı, Barış Andlaşması'nın taraflar arasındaki savaş durumuna son vererek Çeçenistan'ı uluslararası hukuka tabi hale getirdiğini ileri sürerken, Rus tarafı ise Andlaşma'nın Çeçen Cumhuriyeti'nin halihazırdaki statüsünde herhangi bir değişikliğe yol açmadığını beyan etmiştir.

Bununla birlikte, Çeçenistan Cumhurbaşkanı Mashadov'un ise, imzadan sonra yaptığı açıklamada, Çeçenistan'ın statüsü meselesinin halen çözüme kavuşturulmadığını, ancak Barış Andlaşması ile Rusya ve Çeçenistan'ın birbirlerini tanımaları için gerekli yasal çerçevenin ilk kez oluşturulduğunu ve Çeçenistan'ın bağımsızlığını kazanması için siyasi yöntemlerle mücadelesini sürdüreceğini kaydetmiş olması dikkati çekmiştir.

Bağımsızlık konusu 1997 yılının Ağustos ve Eylül aylarında tekrar gündeme gelmiş, Mashadov Rus tarafına iki devlet arasında diplomatik ilişkiler kurulmasını öngören bir antlaşma taslağı tevdi etmiş ve tam bağımsızlık üzerinde durmuş, Rus tarafı ise, Çeçenistan için daha fazla "özgürlük"ten söz etmiş ve Tataristan'inkine benzer bir yetki paylaşımı anlaşması taslağını tevdi etmiştir.

Yukarıda kayıtlı gayet karmaşık durum ışığında, hukuki ve siyasi kıstasların görüş açlarına göre birbiriyle çelişen farklı hükümlere vardığı statü konusunun, akademik planda dahi üzerinde çoğunluğun ittifak edemediği bir olgu teşkil ettiği görülmektedir. Diğer taraftan, bu durum muvacehesinde statü sorununa ait algılamalara temel teşkil eden belirleyici siyasi kriterler arasında öne çıkan "cari statüko"nun ve "siyasi gerçekçiliğin" uluslararası toplumun tüm üyelerince sergilenen resmi tutumlara yön verdiği bir vakıa olarak karşımızda bulunmaktadır. Nitekim, başta BM olmak üzere, hiç bir devletin Çeçenistan'ı bağımsız bir devlet olarak tanımamıştır.

SORU 2: Ruslara karşı savaşan Çeçenler terörist midirler?

CEVAP 2: Uluslararası ve bölgesel güvenlik ve istikrara, ülkelerin toprak bütünlüğüne ve meşru anayasal düzenlerine karşı ciddi bir tehdit oluşturan, toplumsal doku üzerinde

tahripkar tesirler icra eden ve insanlığa karşı bir suç kategorisine girdiği hakkında kaba çizgileriyle bir uluslararası konsensüs oluşmuş olmasına rağmen, terörizm kavramının içeriği ve tanımı üzerinde uluslararası planda ne hukuki, ne siyasi açıdan bir mutabakat sağlanamamış olduğu malumdur. Nitekim bu durumun terörizmle mücadele alanını düzenlemeyi amaçlayan çok taraflı ve ikili ahdi düzenlemelerin gerçekleştirilmesini güçleştiren bir etken olduğu bir vakıdır.

Silahlı unsurlarca belirlenen hedefleri gerçekleştirmek üzere girişilen hareketler, günümüzde münferit ülkelerin siyasi anlayışını ve algılamalarını yansıtan bir şekilde kategorize edilmekte ve bazılarınca terörist olarak nitelenen silahlı hareketler, başkalarınca meşru bağımsızlık hareketi şeklinde vasıflandırılabilir.

Bu bağlamda, Rus federal makamlarınca silahlı mücadeleye başvuran Çeçen gruplar RF'nin toprak bütünlüğünü ihlal ve RF anayasasının derpiş ettiği düzen ile telif edilemeyecek bir rejimi ihdas etmeyi hedefleyen ayrılıkçı teröristler olarak algılanmaktadır. Diğer taraftan, Çeçenistan konusunda bugüne kadar AK, AB ve BM İnsan hakları Komisyonu tarafından kabul edilen karar ve raporlarda subjektif değer hükümlerine varılmaktan dikkatle kaçınılmakta olduğu ve "çatışan taraflar, ihtilafın tarafları" gibi nötr ifadelerle yer verildiği görülmektedir.

Çeçenistan sorununun son derece girift karakteri de gözönünde bulundurularak, bizzat tarafımdan veya Bakanlığımca yapılan açıklamaların dikkatle incelenmesinden de görüleceği üzere, nerede ise tüm bir halkı terörist olarak niteleyen anlayışın tarafımızca paylaşılmadığı görülecektir.

SORU 3: Rusya tarafından Çeçenistan'da acımasızca yürütülen jenosit karşısında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin tutumu ne olmuştur? Nasıl bir tepki ortaya koymuştur? Koymuş ise olumlu bir sonuç alınmış mıdır?

CEVAP 3: Hükümetimizin Çeçenistan'da tırmanan askeri çatışmaların mağdur ettiği Çeçen halkının sıkıntıları karşısında, gerek sorunun insani boyutundan, gerek bölgesel istikrar planında tevlit edeceği tehditler bakımından duyduğu kaygıyı aleni bir şekilde ve güçlü ifadelerle ortaya koymakta olduğu malumlarıdır. Bu çerçevede Sayın Başbakanımızın 4-6 Kasım 1999 tarihlerinde RF'ne yaptığı resmi ziyaret sırasında, duyduğumuz kaygı bizzat Başbakanımız tarafından karşıtı Vladimir Putin'in dikkatine getirilmiş ve izlenen yöntemin tarafımızdan tasviy edilmediği açık ve güçlü ifadelerle ortaya konmuştur.

Keza Sayın Cumhurbaşkanımız da 18-19 Kasım 2000 tarihlerinde yapılan AGİT Zirvesi marjında görüştüğü RF Başkanı Yeltsin'e kaygılarımızı ve çözüme dair görüşlerimizi aktarmıştır. Ayrıca, AGİT Zirvesi Nihai Bildirisi'nde yer alan Çeçenistan sorununun çözümüne ilişkin şablonun ortaya çıkarılmasında Türkiye'nin ciddi katkılarda bulunduğu hatırlanacaktır.

Siyasi plandaki gayretlerimizin yanısıra ihtilafın insani boyutta açtığı yaraların sarılması açısından da Hükümetimizin imkanlar ölçüsünde elinden gelen çabayı gösterdiğine inanılmaktadır.

Bu çerçevede, bir yandan Çeçenistan'da sivil halkın çatışmalar dolayısıyla uğradığı ağır can ve mal kayıplardan duyduğumuz üzüntü ve infial Türk halkının duygularına tercüman olacak bir şekilde uluslararası platformlarda ve yapılan resmi açıklamalarla ortaya konmaktadır. Diğer taraftan da, Türkiye'nin Kuzey Kafkasya'ya doğrudan insani yardım ulaştıran ilk ülke olduğuna ve Gürcistan'a sığınan mültecilere dört parti insani yardım sevkياتında bulunduğuna işaret etmekte yarar görülmektedir.

İnsani boyutta ikili çabalarımızın yanısıra BM, AB, AGİT ve İKÖ gibi uluslararası ve bölgesel kuruluşların imkanlarının da seferber edilmesi için ciddi çaba harcanmaktadır.

Türkiye'yi yakından ilgilendiren tüm konularda olduğu gibi, Çeçenistan sorununa yönelik politikalarımızın tesbit ve uygulanmasında akılcılık ve tutarlılık ile ulusal çıkarlar ve uluslararası hukuktan doğan yükümlüklerimiz başta olmak üzere, halkımızın duyarlılığının gözönünde bulundurulduğundan şüphe edilmemesi gerekmektedir.

Çeçenistan sorununun insan haklarına riayetsizlik konusunu da gündeme getiren seyri itibarıyla uluslararası camianın meşru ilgi alanına giren bir vasıf kazandığı gözönünde bulundurulduğunda, bu sorunun Rusya'nın içişlerine ait bir mesele olarak telakki edilemeyecek bir hüviyete büründüğü hususunda bir tereddüt bulunmamaktadır. Nitekim, Sayın Başbakanımızın Çeçenistan'daki durum hakkında yaptığı bir değerlendirmede, olayların boyutlarının neredeyse soykırıma delalet edecek bir mahiyet kazandığının altını çizmiş olduğuna bu vesile ile işaret etmekte yarar görmekteyim.